

EL DIÀLEG SOBRE MODELS D'EDUCACIÓ AMBIENTAL EN LA FORMACIÓ PERMANENT D'EDUCADORS

XIFRA CIRACH, C. (1) y CANELO CALLE, J. (2)

(1) Àrea d'Educació Ambiental. Fundació Catalana de l'Esplai cxifra@esplai.org

(2) Fundació Catalana de l'Esplai. jcanelo@esplai.org

Resumen

La reformulació de l'Educació Ambiental des del prisma de la Sostenibilitat, requereix de noves estratègies d'actuació i d'una transformació de la pràctica educativa a través d'implementar accions innovadores, tant en la formació inicial, com en la formació permanent i continuada dels educadors/es.

La present aportació explora les potencialitats de la reflexió i del diàleg com a procés mediador entre els referents teòrics i una pràctica educativa i estableix les bases d'un procés de formació permanent que explora els models paradigmàtics d'educació ambiental que sostenen les pràctiques educatives.

Introducció:

La present recerca s'ha desenvolupat en l'àmbit de l'educació no formal, i es centra en l'exploració del diàleg i la reflexió sobre els propis models d'educació ambiental, com una estratègia de formació permanent d'educadors.

La reformulació de l'Educació Ambiental (EA) des del prisma de la Sostenibilitat, necessita noves estratègies d'actuació i una transformació profunda de la pràctica educativa, a través d'implementar accions innovadores, tant en la formació inicial, com en la formació permanent i continuada dels educadors/es (Juyent 2002).

La reflexió dialògica és una estratègia formativa i un procés mediador molt potent entre els nous referents teòrics de l'Educació per a la Sostenibilitat (ES) i la pràctica educativa.

El reconeixement de la nostra manera de pensar i de l'existència d'altres mirades diferents a la nostra, esdevé una eina que ajudi a transformar la pràctica educativa, massa sovint, basada únicament en rutines, experiències prèvies i l'aprenentatge no reflexiu (Copello & Sanmartí, 2001; García, 2004).

Finalitats i objectius:

La recerca té la finalitat d'explorar les potencialitats de la reflexió dialògica per a transformar i millorar la pràctica educativa dels educadors ambientals de la Fundació Catalana de l'Esplai.

Per tal d'assolir-la, es plantegen els següents objectius: (a) iniciar un procés de formació permanent, (b) examinar estratègies metodològiques que ajudin a reconèixer models didàctics que, més enllà del saber clarament experiencial, es fonamentin també en la reflexió sobre un marc teòric.

Marc teòric:

Per al desenvolupament de la investigació ha estat indispensable la construcció d'un marc teòric de referència entorn a les noves tendències de l'EA. Hem incorporant les aportacions i les diferents mirades de diferents autors presents en el debat sobre l'Educació per a la Sostenibilitat, desenvolupant 10 principis:

- » Consideració de la Crisi Ambiental
- » Incorporació del pensament complex
- » Apropiació de la perspectiva holística
- » Fonamentació en l'ètica
- » Orientació focalitzada i infusiva

- » Fonamentació en el pensament crític, “l’empoderament” i “apropiació”
- » Orientació a l’acció
- » Consideració i focalització en la persona que aprèn
- » Vinculació en el context
- » Orientació a escenaris alternatius

Metodologia:

La recerca s’ha desenvolupat en la comunitat de 20 educadors i educadores ambientals de la Fundació Catalana de l’Esplai i en el seu àmbit d’actuació, utilitzant dues tècniques diferents per a l’obtenció de dades: qüestionaris i grups de discussió.

Els qüestionaris ens han permès identificar i interpretar les concepcions personals sobre el medi ambient i les finalitats de l’EA, mentre que els grups de discussió ens han permès prendre consciència d’aquestes concepcions, les singularitats i els punts en comú amb la resta d’educadors.

L’anàlisi dels qüestionaris s’ha desenvolupat mitjançant l’ús de xarxes sistèmiques, mostrant les relacions de dependència i interdependència entre les idees, sentiments i valors. L’anàlisi interpretatiu dels qüestionaris va esdevenir el punt de partida previ en els grups de discussió, que focalitzaren l’atenció en aspectes clau de les diferents tendències de l’EA: les finalitats i l’objecte de l’EA, els seus continguts, i les seves estratègies educatives.

Resultats:

Els resultats de la recerca constaten l’existència de 2 models d’EA en les concepcions dels educadors i educadores ambientals que no mantenen relació amb la seva formació inicial diversa.

El 20 % dels educadors es situen dins l’àmbit de “models ambientalistes”, que identifiquen l’EA amb la reducció de l’impacte sobre el medi gràcies a la difusió de coneixements específics, canviar hàbits i conductes i capacitar les persones per a resoldre problemes ambientals. Un altre 20 % dels educadors es situen en “models de signe crític i sostenibilista”, vinculant l’EA a la transformació de les relacions entre les persones, amb el desenvolupament de la participació democràtica i la promoció de nous estils de vida, i la capacitat de les persones per a situar-les en la necessitat d’actuar per a transformar el món. Constatem que majoritàriament els educadors es situen un “models transfronterers” que incorporen diferents visions segons es discuteixin finalitats, continguts o estratègies de l’EA.

La identificació en models de signe crític i sostenibilista manté una correlació amb els anys d'experiència de la professió i amb les dinàmiques formatives realitzades amb anterioritat.

Els grups de discussió evidencien més acords sobre la naturalesa i l'objecte de l'EA, però menys alhora d'identificar els seus continguts i les estratègies per a desenvolupar-los. La dinàmica participativa utilitzada es centrava en la recerca de conclusions a partir de l'exploració i explicitació del consens i de divergències.

Conclusions:

El procés de negociar les diferents representacions dels models d'EA, ha ajudat a construir una *cultura didàctica* comuna entre els educadors, que accepta diversificacions, però que acorda intencionalitats de l'acció educativa, valora estratègies i posa en dubte la validesa de determinats enfocaments pedagògics.

Considerem que el diàleg reflexiu, intencionat i clarificat, entorn a les pròpies concepcions sobre l'EA, ha actuat com a motor de reorganització de les nostres entitats. A través d'aquesta estratègia formativa, els educadors són conscients i reconeixen explícitament que les seves concepcions evolucionen constantment, situant-se en un privilegiat marc crític i creatiu per a formular noves idees.

La investigació ens ha mostrat que prendre consciència sobre les coincidències i divergències, amb diferents argumentacions, de la diversitat de models d'EA, ens capacita per afrontar i qüestionar les teories sobre les quals ens basem, i poder-les posar a prova. La capacitat de convertir-se en educador crític i ser capaç de canviar de paradigma i de transformar la pràctica educativa, necessita de la capacitat i de les competències de reflexionar sobre el que es sent, es pensa i es fa en la pràctica diària de la professió.

Considerem que aquest marc és indispensable per al debat obert i sincer, però també per al desenvolupament d'una cultura professional crítica que promogui l'autoestima i afavoreixi el plaer d'exercir la professió d'educador/a ambiental.

Referències bibliogràfiques:

COPELLO, M.; SANMARTÍ, N. (2001). *Fundamentos de un modelo de formación permanente del profesorado de ciencias centrado en la reflexión dialógica sobre las concepciones y las prácticas*. Enseñanza de las Ciencias, 19, 269-283.

GARCÍA, J. E. (2004). *Educación ambiental, constructivismo y complejidad*. Sevilla: Díada Editora.

JUNYENT, M. (2002). *Educació ambiental: un enfocament metodològic en formació inicial del professorat d'Educació Primària*. Tesis Doctoral, Universitat de Girona.

CITACIÓN

XIFRA, C. y CANELO, J. (2009). El diàleg sobre models d'educació ambiental en la formació permanent d'educadors. *Enseñanza de las Ciencias*, Número Extra VIII Congreso Internacional sobre Investigación en Didáctica de las Ciencias, Barcelona, pp. 1208-1212
<http://ensciencias.uab.es/congreso09/numeroextra/art-1208-1212.pdf>